

Oppsummering av bransjen 2020

Fornøylesinnretninger

Statens jernbanetilsyn
juni 2021
post@sjt.no

1 Oppsummering

- I 2020 utstedte vi i Statens jernbanetilsyn 40 nye driftstillatelser for fornøyelsesinnretninger. Antallet søknader har gått betydelig ned fra 2019. Nedgangen skyldes antakelig koronapandemien og at virksomhetene i store perioder gjennom året enten ikke har vært i drift eller har hatt redusert drift tilpasset smitteverntiltak. Det er sannsynlig at pandemien har påvirket antall investeringer og etableringer av nye innretninger.
- I 2020 startet vi å verifisere at innretningene med tidsbegrenset driftstillatelse fyller dagens forskriftskrav og kan få løpende driftstillatelse. Arbeidet med verifisering omfatter drøyt 600 fornøyelsesinnretninger. Et større antall virksomheter har fått midlertidig tilbakekalt driftstillatelsen for én eller flere av sine fornøyelsesinnretninger. De kan dermed ikke tilby disse innretningene til publikum. Mange av disse virksomhetene har ikke dokumentert årlig teknisk kontroll utført av et uavhengig inspeksjonsorgan. De har en siste mulighet til å få driftstillatelsen tilbake hvis den manglende dokumentasjonen sendes inn før juni 2021 og dokumentasjonen gir grunnlag for at vi kan utstedeløpende driftstillatelse. Virksomhetene er ikke belastet med gebyrer for gjennomgangen vi har gjort. Betydelige ressurser fra flere avdelinger er brukt. Derfor har vi utført færre ordinære stedlig tilsyn og dokumenttilsyn i 2020.
- Vi fikk innrapportert 84¹ uønskede hendelser i 2020, mot 229 i 2019. Pandemien påvirket aktiviteten i bransjen i 2020. Store deler av bransjen ble pålagt å stenge eller redusere antall gjester i henhold til lokale og nasjonale smittevernregler. Det er rimelig å anta at en del av nedgangen i rapportering skyldes at aktiviteten ble redusert. Vi har likevel grunn til å tro at mange virksomheter ikke har gjort sin plikt om å innrapportere uønskede hendelser som har medført mindre alvorlig personskade, eller det har oppstått hendelser som kunne ha medført personskader eller ulykker.
- I de 84 innrapporterte uønskede hendelser i 2020 er det meldt 46 personskader. Omtrent halvparten av de 46 personskadene er rapportert fra fornøyelsesparker. Ingen av hendelsene førte til dødsfall. Noen få av hendelsene førte til alvorlige personskader. Flesteparten av personskadene er småskader – alt fra kuttskader og forstuing av føtter til bruddskader.
- På grunn av koronapandemien har vi gjennomført få stedlig tilsyn i 2020 sammenliknet med 2019. Mange stedlige tilsyn ble utsatt. I tillegg ble mange dokumenttilsyn kansellert fordi fornøyelsesinnretninger måtte holde stengt det meste av året. Vi gjennomførte imidlertid tilsyn i andre former, og en del virksomheter deltok i veiledningsmøter som vi arrangerte via Skype eller Teams. Vi gjennomførte digitale veiledningsmøter for grupper av virksomheter innen områdene gokart og vannrutsjebaner, og møtene ble godt mottatt ifølge brukerundersøkelser. Denne formidlingsformen vil bli videreført.
- Fra 2020 etablerte vi et felles risikobilde for alle bransjene vi fører tilsyn med. For fornøyelsesinnretninger ble tre hovedtemaer prioritert:
 - vedlikehold
 - kompetanse
 - sikkerhetsstyring

¹ Enkelte virksomheter har valgt å rapportere flere gjentakende hendelser som ikke har medført personskader i samme rapport, slik at reelt antall hendelser er vesentlig høyere.

2 Definisjoner

Dette kapitlet beskriver noen begreper, hendelsestyper og type fornøyelsesinnretninger.

2.1 Begreper og hendelsestyper

Begrep	Definisjoner
Fornøyelsesinnretning	Til bruk for fornøyelsesformål som innebærer risiko, og som stiller minimale krav til ferdigheter, og hvor brukerne enten bringes i bevegelse eller i situasjoner hvor de helt eller delvis ikke har kontroll over egen bevegelse, eller begge deler.
Fornøyelsespark	Fast lokalisert virksomhet med fornøyelsesinnretninger.
(Omreisende) tivoli	Omreisende virksomhet med fornøyelsesinnretninger.
Eier	Den som driver anlegget, enten innretningen eies eller leies.

Tabell 1: Definisjon av noen begreper

Hendelsestype	Definisjon i forskrift ²	Eksempler på personskader
Ulykke	Uønsket eller plutselig hendelse eller en bestemt rekke slike hendelser på fornøyelsesinnretning som fører til død eller alvorlig personskade, betydelige materielle skader på eiendom eller på miljø, og andre lignende ulykker.	Alvorlig ryggskade, alvorlig hodeskade, åpne eller kompliserte brudd eller skader som åpenbart kan medføre varige men.
Alvorlig hendelse ³	Uønsket hendelse på fornøyelsesinnretning som under andre omstendigheter kunne ha ført til en ulykke.	Samme type personskader som kategoriseres som en hendelse.
Hendelse	Enhver annen uønsket hendelse enn en ulykke på fornøyelsesinnretninger, som har sammenheng med driften, og som innvirker på driftssikkerheten.	Brukket tann, arm- og beinbrudd, avrevet leddbånd, smerter i rygg, kutt som må sys.

Tabell 2: Definisjon av hendelsestyper

2.2 Kategorisering av fornøyelsesinnretninger

I Tabell 3 vises kategorisering av innretninger som SJT bruker i statistikken.

Kategori	Type innretning
Fornøyelsesinnretninger i faste parker eller i omreisende tivoli	Innretninger plassert i faste lokaliserte parker eller i omreisende tivoli, som berg- og dalbaner, bob-baner, flygende tepper, gravitetstårn, karuseller, pariserhjul, pendler, skinnegående innretninger og tømmerrenner.
Vannrutsjebaner og -opplevelser	Innendørs og utendørs vannrutsjebaner og innretninger for vannopplevelser (ikke svømmebasseng o.l.).
Gokartbaner	Både innendørs og utendørs gokartbaner er underlagt tilsyn. Innendørs baner er på et lite område som benyttes til utleie. Utendørs baner brukes også for utleie til publikum. Mange av banene brukes også for organisert motorsport.
Høydeparker/zipliner	Høydeparker og klatreparker med og uten zipliner, samt anlegg som kun består av én eller flere zipliner.
Oppblåsbare innretninger	Hoppeslott og oppblåsbare sklier.
Andre	Bungy-jump, båter, opplevelseshus, vertikale vindtunneler, radiobiler og skytebaner.

Tabell 3: Kategorisering av innretninger

² Forskrift om fornøyelsesinnretninger av 21.06.2017 nr. 907

³ Et eksempel på en alvorlig hendelse: Noen faller ned fra en klatreløype uten å få alvorlige personskader.

3 Regelverk og internasjonale fora

3.1 Varslings- og rapporteringsplikt

Regelverket stiller krav om at eiere av fornøyelsesinnretninger skal rapportere om ulykker og uønskede hendelser. Ulykker i innretningen som fører til personskader, nestenulykker samt tekniske uhell, redningsaksjoner etc. som omhandler innretningen og som åpenbart kunne medført personskade, deles inn i tre hendelsestyper (ulykke, alvorlig hendelse og hendelse). Disse skal rapporteres til oss.

Regelverket stiller krav om følgende varsling:

- Ulykker med ikke ubetydelig personskade skal straks rapporteres til politiet. Hvis det skjer en ulykke eller alvorlig hendelse, skal virksomheten også varsle oss. Ulykker hvor driftspersonalet har kommet til skade, skal i tillegg rapporteres til Arbeidstilsynet omgående.
- Ulykker med personskader eller skader på anlegg eller eiendom som er forårsaket av elektrisitet, skal i tillegg omgående rapporteres til Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB).
- Ulykker og alvorlige hendelser skal rapporteres skriftlig til oss innen 72 timer. Hendelser skal rapporteres skriftlig til oss innen åtte dager.

3.2 Deltagelse i internasjonale fora

På grunn av koronapandemien ble det gjennomført færre møter enn planlagt. International Association of Amusement parks and Attractions pleier vanligvis å arrangere en årlig messe i Europa med tilhørende seminarer, men messen ble ikke gjennomført i 2020. I forumet Technical Standards & Safety Authority deltok vi digitalt. I 2020 var det spilt inn videoer fra noen som presenterte fagstoff. Vi deltok her for å lære og bygge kompetanse.

Vi deltok i den internasjonale komiteen ASTM Committee F24 on Amusement Rides and Devices i februar 2020. Vanligvis har komiteen møter to ganger i året der over 350 medlemmer fra hele verden deltar. I siste møte ble det diskutert om nye typer innretninger som ikke passet i de eksisterende kategoriene. Det var diskusjoner om terminologi, definisjoner og pussing av ord som ikke vi blir direkte berørt av. Det viktigste å melde fra ASTM er at man arbeider med å endre noe av tankesettet til å tenke på livssyklus for innretninger. Dette betyr å designe en trygg innretning, bygge den, installere den, teste den, drive den og til slutt hvordan man skal modifisere eller rive den. Dette ses på i et større perspektiv fordi man skal innføre en ny standard for risikovurderinger. Den standarden skal forhåpentlig dekke innretningenes livssyklus. I tillegg ble det diskutert om hvordan man skal håndtere modifikasjoner eller endringer av eksisterende fornøyelsesinnretninger.

4 Statistikk

4.1 Antall driftstillatelser og fornøyelsesinnretninger

Innretning	Antall
Berg- og dalbane	18
Bob-bane	6
Bungee trampoline	21
Båter	9
Flygende teppe	3
Frittkjørende innretning på bane	12
Gokartbane	36
Gravitetstårn	10
Hoppeslott	154
Høydepark	58
Karusell	130
Oppblåsbar sklie	48
Opplevelseshus	7
Pariserhjul	4
Pendel	10
Radiobilbane	18
Simulator	35
Skinnegående innretning	36
Tømmerrenne	4
Vannopplevelse	11
Vannrutsjebane	154
Vannskitrek	6
Zipline ⁴	31
Totalt	821

Tabell 4: Antall fornøyelsesinnretninger med driftstillatelse

	2017	2018	2019	2020
Antall virksomheter som har tillatelse til å drive fornøyelsesinnretninger	251	287	278	235 ⁵
Antall fornøyelsesinnretninger med driftstillatelse	767	775 ⁶	745 ⁷	542 ⁸
Antall nye driftstillatelser for fornøyelsesinnretninger	126	154	66	40

Tabell 5: Driftstillatelse i perioden 2017-2020

I 2019 utstedte vi 66 nye driftstillatelser for fornøyelsesinnretninger (tabell 5) og 73 innretninger mistet eller leverte inn driftstillatelsen.

⁴ Dette er enkeltstående zipliner (som for eksempel Flåm Zipline). Høydeparker inneholder også som regel mindre zipliner.

⁵ Virksomheter som fikk midlertidig tilbakekall av driftstillatelse for alle innretninger pr. 31.12.2020 på grunn av verifikasjonsprosjektet: 38.

⁶ Dette tallet inkluderer hoppeputer.

⁷ Dette tallet inkluderer ikke innretninger som mistet/innleverte driftstillatelsen i løpet av 2019.

⁸ Fornøyelsesinnretninger med midlertidig tilbakekall per 31.12.2020 på grunn av verifikasjonsprosjektet: 163. I tillegg er det en del innretninger som har mistet eller innlevert driftstillatelse i 2020.

- Enkelte innretninger har helårsdrift, for eksempel vannrutsjebaner i innendørs badeanlegg, innendørs gokartbaner og innendørs hoppeslott (i innendørs lekeland). Andre innretninger har sesongdrift. Fornøyelsesparkene har åpent deler av sommerhalvåret. Det kjennetegner også de omreisende tivoliene.
-
- Det er noen sentrale forhold som er kjennetegn for fornøyelsesinnretninger:
 - 306 eiere av innretninger
 - Om lag to tredeler har kun 1 fornøyelsesinnretning
 - Om lag en firedel av innretningene er oppblåsbare innretninger
 - Om lag en femdel av innretningene er vannrutsjebaner
-
- Kjennetegn ved drift av fornøyelsesinnretninger:
 - Stør grad av sesongdrift
 - Aktørene er spredd over hele landet
 - Mange driftsledere har oppgaven på deltid
 - Ingen konkrete kompetansekrav til driftsleder (ingen sertifiseringsordning)
 - Noe gjennomtrekk av driftspersonell på grunn av kort driftssesong

4.2 Driftstillatelse for fornøyelsesinnretninger

Antallet søknader om driftstillatelse for fornøyelsesinnretning har gått betydelig ned i forhold til 2019 og de siste fem årene. 40 tillatelse ble gitt i 2020, mot 66 i 2019. Nedgangen skyldes antakelig koronapandemien og at virksomhetene i store perioder gjennom året enten ikke har vært i drift eller hatt redusert drift tilpasset smitteverntiltak. Det er sannsynlig at pandemien har påvirket antall investeringer og etableringer av nye innretninger.

En større andel av fornøyelsesinnretningene SJT fører tilsyn med, har tidsbegrenset driftstillatelse. Det vil si at tillatelsen er gitt i henhold til tidligere regelverk – før forskrift om fornøyelsesinnretninger trådte i kraft 1. juli 2017. I 2020 startet vi arbeidet med å verifisere at innretningene med tidsbegrenset driftstillatelse fyller dagens forskriftskrav og kan få løpende driftstillatelse. Arbeidet med verifisering omfatter drøyt 600 fornøyelsesinnretninger. Dokumentasjon for 450 innretninger er sendt inn fra virksomhetene og gjennomgått. Gjennomgangen har resultert i løpende driftstillatelse for de som har dokumentert at de overholder sentrale deler av regelverkets krav. Et større antall virksomheter har fått midlertidig tilbakekalt driftstillatelsen for én eller flere av sine fornøyelsesinnretninger. De har dermed ikke lov til å tilby disse innretningene til publikum. Mange av virksomhetene dette gjelder har ikke dokumentert årlig teknisk kontroll utført av et uavhengig inspeksjonsorgan. De har en siste mulighet til å få driftstillatelsen tilbake hvis den manglende dokumentasjonen sendes inn før juni 2021 og dokumentasjonen gir grunnlag for at vi kan utstede løpende driftstillatelse. Virksomhetene er ikke belastet med gebyrer for gjennomgangen vi har gjort. Betydelige ressurser fra flere avdelinger er brukt. Derfor har vi utført færre ordinære stedlig tilsyn og dokumentilsyn i 2020.

4.3 Uønskede hendelser

Tabell 6 viser at det var rapportert 84⁹ uønskede hendelser i 2020, mot 229 i 2019. Pandemien påvirket aktiviteten i bransjen i 2020. Store deler av bransjen ble pålagt å stenge eller redusere antall gjester i henhold til lokale og nasjonale smittevernregler. Det er rimelig å anta at en del av nedgangen i rapportering skyldes at aktiviteten ble redusert. Vi har likevel grunn til å tro at mange virksomheter ikke har gjort sin plikt om å innrapportere uønskede hendelser som har medført mindre alvorlig personskade, eller det har oppstått hendelser som kunne ha medført personskader eller ulykker. Det var satt som mål for 2020 at virksomhetene i større grad skulle rapportere inn uønskede hendelser i tråd med regelverket, og med økning i antallet rapporter som en indikator. Med de rådende forholdene er det ikke mulig å konkludere med om det relative rapporteringsnivået registrert for 2020 har betydd at det rapporteres mer. Det er heller ikke mulig å konkludere entydig med om bransjene har fått en økt forståelse for regelverkskravet om innrapportering.

	Hendelser	Alvorlige hendelser og ulykker
Sum	68	16

Tabell 6: Innrapporterte uønskede hendelser fordelt på type innretning og hendelsestyper i 2020.

⁹ Enkelte virksomheter har valgt å rapportere flere gjentakende hendelser som ikke har medført personskader i samme rapport, slik at reelt antall hendelser er vesentlig høyere.

42 av hendelsene som er vist i tabell 6 har ført til 46 personskader. Dette er alt fra småskader som kuttskader og forstuing av føtter til bruddskader. Det var 16 alvorlige hendelser og ulykker i 2020. Ingen av hendelsene førte til dødsfall. Noen få av hendelsene førte til alvorlige personskader. Omtrent halvparten av de 46 personskadene er rapportert fra fornøyelsesparker. Dette er virksomheter som har gode systemer for å registrere og følge opp hendelser.

Høydeparker/zipliner

28 av 84 rapporter om uønskede hendelser kommer fra virksomheter med høydeparker/zipliner. Typiske hendelser er skader som oppstår ved landing på zipline i høydeparker. I tillegg rapporteres det om mange tilfeller med usikrede brukere i klatreparker som har brukerstyrt sikring med to karabiner. Her mistenker vi at det også rapporteres altfor lite fra bransjen. Det er svært viktig at bransjen sørger for at slike tilfeller oppdages og rapporteres og at de setter i gang tiltak for å hindre at slike hendelser oppstår. Et fall, fra de høydene de fleste klatreløypene befinner seg på, kan føre til store personskader.

Vannsklier (vannrutsjebaner)

9 hendelser, hvorav 7 medførte personskader. Skadene som er rapportert er i hovedsak vridninger og nakkesleng, og skyldes at brukerne for eksempel har tatt fart og hoppet inn i en sklie, eller på en annen måte ikke fulgt reglene ved bruk. Det har vært få rapporter fra bransjen over flere år. For 2020 skyldes den lave rapporteringen i stor grad at virksomhetene ble stengt på grunn av koronarestriksjoner, men vi har grunn til å tro at bransjen ikke utfører sin rapporteringsplikt. Vi ser at de som faktisk rapporterer hendelser er virksomheter som har gode systemer for å følge opp hendelser.

Omreisende tivoli og oppblåsbare innretninger

Bransjene ble hardt rammet av koronarestriksjonene i 2020 og hadde lite aktivitet. Det har ikke blitt meldt personskader av betydning fra disse bransjene i 2020.

5 Tilsyn

Den som eier og driver en fornøyelsesinnretning er ansvarlig for sikker drift. I dette ansvaret ligger både å ha sikre tekniske innretninger og å sørge for god sikkerhetsstyring. Med sikkerhetsstyring menes blant annet å:

- etablere, vedlikeholde og etterleve sikre og hensiktsmessige rutiner for drift, vedlikehold og inspeksjon
- sørge for at driftspersonell med betydning for sikkerheten har tilstrekkelig kompetanse
- sørge for hensiktsmessig dokumentasjon av tekniske systemer og aktivitet knyttet til sikkerheten av innretningene

Utstysleverandører er ansvarlig for å levere sikre produkter med tilhørende dokumentasjon og krav knyttet til drift, vedlikehold, inspeksjon og utskifting.

Vi fører tilsyn med at virksomhetene følger krav i lov og forskrift, og vi utfører blant annet systemrevisjon og stikkprøvekontroll for å kontrollere om kravene er oppfylt. Vi følger opp uønskede hendelser med vesentlig risiko for personskade, men gransker ikke.

På grunn av koronapandemien har det vært et fåtall stedlig tilsyn i 2020 sammenliknet med 2019. Vi gjennomførte to stedlig tilsyn og to dokumenttilsyn. Mange stedlige tilsyn ble utsatt. I tillegg ble mange dokumenttilsyn kansellert fordi fornøyelsesinnretninger måtte holde stengt det meste av året. Vi gjennomførte imidlertid tilsyn i andre former, og en del virksomheter deltok i veiledningsmøter vi arrangerte via Skype eller Teams. Vi gjennomførte digitale veiledningsmøter for grupper av virksomheter innen områdene gokart og vannrutsjebaner, og møtene ble godt mottatt ifølge brukerundersøkelser. Denne formidlingsformen vil bli videreført.

På grunn av det pågående og omfattende verifikasjonsprosjektet knyttet til tillatelser for fornøyelsesinnretninger (se kapittel 4.2 om driftstillatelser for fornøyelsesinnretninger) var tilsyn med fornøyelsesinnretninger i utgangspunktet tonet ned i tilsynsprogrammet for 2020. Årsaken var i hovedsak ønsket om å unngå dobbel belastning på virksomhetene, noe både verifikasjon og tilsyn ellers ville medført. Vi har prioritert mange ressurser til verifikasjonsprosjektet. Dette har ført til færre ordinære stedlig tilsyn og dokumenttilsyn i 2020.

6 SJTs prioriteringer

Temaer for tilsyn i 2020 har vært sikkerhetsstyringssystemet, innrapportering av uønskede hendelser og vedlikehold, inspeksjon og utskifting av komponenter. Disse temaene er også prioritert i 2021.

Fra 2020 etablerte vi et felles risikobilde for alle bransjene vi fører tilsyn med. For fornøyelsesinnretninger ble tre hovedtemaer prioritert:

Vedlikehold:

- Her legger vi spesielt vekt på å gjennomføre uavhengige inspeksjoner. Faren for ikke gjennomførte nødvendige inspeksjoner og vedlikehold kan gi konsekvenser for driften. Utskifting av deler/komponenter er også et viktig element i vedlikeholdsarbeidet. Til tross for at mange virksomheter hadde mindre inntjening på grunn av pandemien, er det viktig å prioritere å skifte ut deler og komponenter.

Kompetanse:

- Vi opplever at det er mange sesongarbeidere, og tilgang til fagfolk er nødvendig for å drive sikkert. Opplæring av og kompetanse hos sesongarbeidere er viktig for både egen sikkerhet og sikkerhet for brukerne. Å ha kjennskap til farene kan gi bedre kontroll på risikoen. Dette har gjerne en sammenheng med virksomhetenes risikovurderinger. I tillegg til å ha kompetanse for å håndtere farlige situasjoner, er det viktig å kjenne til beredskap. Kompetanse hos uavhengige inspeksjonsorganer er også et viktig element i sikkerhetsarbeidet. Vi har opplevd at mange virksomheter ikke har fått med seg ny forskrift, verken kjøpt eller lest standarder og dermed har lite kjennskap til kravene. Vi vil satse på å drive veiledning i tillegg til tilsyn for å øke kompetansen blant virksomhetene.

Sikkerhetsstyring:

- Vi ser spesielt på dokumentasjon og etterlevelse av kravene i regelverket. Beredskap peker seg ut. Alle virksomheter skal ha en beredskapsplan for hva de skal gjøre i farlige situasjoner og ha tilstrekkelig med utstyr for å håndtere slike situasjoner. Et annet viktig element i sikkerhetsstyringen er å rapportere uønskede hendelser både internt og til oss. Oppfølging av disse hendelsene bidrar til forebyggende arbeid.

Temaene over vil være viktig for tilsyn i 2021. Vi vil følge opp temaene over for å opprettholde et godt sikkerhetsnivå i bransjen.